

Sverige som adoptionsland och adopterade som migranter

Tobias Hübinette

Sverige är internationellt enastående som adoptionsland, vilket manifesterar sig i landets uppskattningsvis 100 000 juridiskt genomförda adoptioner sedan 1918 exkluderande styvbarns- och fosterbarnsadoptioner (Landerholm 2003: 366-68; Lindblad 2004: 9-20). Detta är med största sannolikhet den största gruppen adopterade i världen i proportion till den icke-adopterade befolkningen, och inbegriper 50 000 svenskfödda och 50 000 utlandsfödda adopterade.¹ Det moderna svenska adoptionsinstitutet härrör från 1917, och infördes visserligen långt senare än den första moderna västerländska adoptionslagstiftningen som stiftades redan 1851 i den amerikanska delstaten Massachusetts, men samtidigt var den till exempel hela nio år före Storbritanniens. Det var kring förra sekelskiftet och under 1910- och 20-talen som adoptionsinstitutet återvände i den västerländska kultursfären, efter att sedan antiken och Romerska imperiets undergång ha varit i stort sett frånvarande och i det närmaste bortglömd under medeltiden och under tidigmodern tid.²

Fram tills 1940-talet utgjorde antalet inhemska adoptioner under tusen barn per år, men från och med krigsåren och under efterkrigstiden på 1950- och 60-talen stiger denna siffra till mellan 1300-1800 adoptioner, motsvarande 1-2 procent av respektive årskull, för att sedan från 1960-talets slut snabbt avta. Från andra hälften av 1960-talet utgör internationell adoption i stället majoriteten av de svenska adoptionerna, och idag genomförs inte fler än 15-25 inhemska icke-biologiska adoptioner per år borträknat släkting-, styvbarns- och fosterbarnsadoptioner. Allmänt kan sägas att majoriteten av de barn som adopterats inhemskt kommer från socialgrupp 3, medan majoriteten av dem som adopterat nationellt kommer från socialgrupperna 1 och 2, även om de sociala skillnaderna mellan biologiska hem och adoptivhem inte är lika dramatiska som det går att anta att de är när det gäller internationell adoption (Lindgren 2006; Nordlöf 2001).

Den svenska adoptionslagen som redan från början också tillät ensamadoptioner, övergick genom årtiondena successivt från en så kallad svag adoption till en stark sådan, en utveckling som påbörjades när de juridiska banden mellan den adopterade och de biologiska föräldrarna klipptes 1958, som fortsattes när adoptantens möjlighet att häva en adoption slutligen togs bort 1971, och som helt fullbordades genom att möjligheten att ingå äktenskap mellan adoptivförälder

och adoptivbarn avskaffades 2005 (Lindgren 2006). År 1997 anslöt sig Sverige till Haagkonventionen om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner, och från 2003 infördes möjligheten även för samkönade par att adoptera efter en livlig debatt och den statliga utredningen *Barn i homosexuella familjer* (Statens offentliga utredningar 2001a). År 1971 bildades NIA inom Socialstyrelsen, Nämnden för internationella adoptionsfrågor, för att möta det ökande antalet internationella adoptioner. NIA blev en självständig statlig myndighet 1981 efter införandet av den svenska lagen om internationell adoption från 1979, och 2005 ombildades NIA till MIA, Myndigheten för internationella adoptionsfrågor, som ett resultat av den senaste adoptionspolitiska utredningen *Adoption – till vilket pris?* (Statens offentliga utredningar 2003), och med utökade befogenheter vad gäller kontroll och uppföljning av adoptionsorganisationernas auktorisationer.

Det är den utlandsfödda adopterade befolkningen som gör Sverige speciellt i ett globalt adoptionssammanhang både genom sin demografiska storlek, i absoluta tal den andra största i världen efter USAs, och genom sin geografiska spridning till mer än 150 olika ursprungsländer.³ Vad som framför allt gör att Sverige sticker ut är landets relativt låga proportion av adopterade från Korea, vilka utgör 10 000 eller en femtedel av alla internationella adoptioner att jämföra med en tredjedel i USA och i de flesta övriga europeiska och västerländska länder, och så mycket som närmare hälften i grannländerna Norge och Danmark.⁴ Denna specifika proportion avspeglar en tidig historia av internationell adoption liksom en långt mer aktiv adoptionsrörelse med kontakter i en mängd olika ursprungsländer, och överhuvudtaget antagligen en mer dynamisk ”adoptionkultur” än något annat land i västvärlden kan uppvisa.

Sverige har en historia av ”internationell adoption” som går tillbaka till slutet av första världskriget och 1920-talet då tusentals barn från Tyskland och Österrike mottogs som temporära fosterbarn. Samma historia upprepades vid slutet av 1930-talet då 650 judiska flyktingbarn från Tyskland, Österrike och dåvarande Tjeckoslovakien placerades som fosterbarn i svenska familjer, varav många efter kriget blev adopterade av sina fosterföräldrar. Därefter följde under åren 1939-45 de 70 000 finska krigsbarnen, av vilka kanske 10 000 kom att stanna i landet permanent som fosterbarn eller adoptivbarn. Vid andra världskrigets slut anlände ytterligare 500 barn från Tyskland för adoption och hundratals andra från den krigshärjade kontinenten, varav en del var överlevande judiska barn från koncentrationslägren, och andra så kallade *Lebensborn*-barn till norska kvinnor och tyska soldater. Internationell adoption i dess nuvarande och vardagliga

mening, adoption av icke-vita barn från Tredje världen, och efter 1989-90 också från den före detta Andra världen, inleddes till Sverige i samband med Koreakriget 1950-53 (Hübinette 2003; Markusson Winkvist 2005).⁵ Sverige deltog på FN:s och Sydkoreas sida med ett fältsjukhus, och det var bland dess personal som de första svenska adoptivföräldrarna till internationellt adopterade barn kom att hittas. Det första koreanska barnet som adopterades enligt svensk lag anlände till Sverige 1957, och därefter inleddes den internationella adoptionens historia på allvar.

Ur ett migrationshistoriskt perspektiv är det intressant att konstatera att de adopterade tillsammans med de blandade och deras föräldrar, utgjorde majoriteten av den icke-vita befolkningen i Sverige långt in på 1970-talet. År 1970 hade knappt 5 procent av samtliga utrikes födda i Sverige utomeuropeisk bakgrund, och denna grupp utgjorde då inte fler än 0,3 procent av totalbefolkningen och motsvarade knappt 16 000 individer. I denna grupp bör också en betydande andel vita utomeuropeiska migranter ha ingått såsom vita nordamerikaner och australiensare, och vita afrikaner och vita sydamerikaner, och bland den kvarvarande icke-vita delen av denna grupp dominerade just de adopterade tillsammans med de blandade och i vissa fall deras icke-vita föräldrar. I praktiken betyder detta för Sverige världsunika migrationshistoriska faktum att vita svenskar långt in på 1970-talet bör ha upplevt och uppfattat icke-vita människor som antingen varandes adopterade och blandade eller gifta med vita svenskar, det vill säga att icke-vita i Sverige var mer eller mindre fullständigt integrerade och assimilerade in i den så kallade "folkkroppen" genom att de ingick i släktskapssystem med infödda vita svenskar. Man kan fråga sig vad detta faktum att de adopterade anlände till landet innan de utomvästerländska invandrarna, och att de flesta icke-vita i Sverige ända in på 1970-talet levde i familjerelationer med svenskar och inte i egna familjebildningar i egna bostadsområden, har betytt för den svenska allmänna synen på familj och reproduktion, och integration och segregation. Hur och på vilket sätt internationell adoption och de utlandsadopterade har format den svenska migrationshistorien och påverkat det svenska perspektivet på invandring och invandrare, och etnicitet och migration är dock ett ämne som faller utanför denna studie.

Allt detta sammantaget har bland annat resulterat i att den svenska adoptionsorganisationen Adoptionscentrum som bildades 1969 är världens näst största adoptionsorganisation efter amerikanska adoptionsbyrå Holt, att Adopterade Koreaners Förening som bildades 1986 är världens första organisation för vuxna utlandsadopterade, samt att Sverige kan uppvisa en riklig adoptionslitteratur i form av alltifrån handböcker och barnböcker,

till självbiografier och romaner som publicerats i en jämn ström, och som med långt över 300 poster i det nationella bibliotekssystemet Libris mycket väl kan utgöra den mest omfattande i världen inom ett enskilt språkområde och i relation till språkgruppens folkmängd.⁶ Det gemensamma med denna adoptionslitteratur är dock att den till övervägande delen är författad av adoptivföräldrar. Trots den proportionellt sett mest omfattande adopterade befolkningen i världen tog det nämligen många decennier innan de första texterna skrivna av adopterade började publiceras i Sverige från och med andra hälften av 1990-talet. Även inom adoptionspolitiken och adoptionsdebatten såsom den framträder i offentligheten och i medierna, har det länge varit så att adoptivföräldrar dominerat rummet och scenen, och det är inte förrän under de senaste åren som de adopterades åsikter, berättelser och perspektiv börjat dyka upp och framträda i den offentliga sfären (Jonsson 2003). Det var först från och med våren 2002 då en riksomfattande debatt pågick i ett flertal olika medier kring vuxna utlandsadopterades situation såsom den avspeglades i olika kritiska perspektiv på internationell adoption, som de adopterade själva kan sägas ha börjat göra sig hörda och synliga mer på allvar i en svensk kontext. I april 2002 sände Sveriges Television och Sveriges Radio tre respektive två dokumentärer om internationell adoption och vuxna utlandsadopterade, och ett stort antal debattartiklar, nyhetsreportage och kulturessäer som berörde ämnet publicerades samtidigt i rikspressen, vilka i sin tur avsatte spår på regional och lokal nivå och i form av olika internetbaserade debattforum och diskussioner. Debatten ledde fram till att den statliga utredningen *Adoption – till vilket pris?* (2004) tillsattes för att se över den internationella adoptionsverksamheten och adoptionsforskningen, och adoptivfamiljers och utlandsadopterades speciella situation.

Den utlandsadopterade populationen på kring 50 000 individer motsvarar mellan 1-2 procent av generationerna födda från 1971 och framåt, och likaså utgör proportionen adopterade varje år kring 1-2 procent av samtliga till Sverige immigrerade, och Sverige betraktas fortfarande som det land i världen som adopterar mest internationellt i förhållande till antalet inhemskt födda barn tillsammans med grannländerna Norge och Danmark.⁷ Idag anländer under tusen barn per år till Sverige, varav 2/3 kommer från de fyra länderna Kina, Korea, Indien och Vietnam, vilket ska jämföras med de stora adoptionsåren på 1970- och 80-talen med uppemot 1500-1800 adoptioner per år. Under vissa av dessa år utgjorde internationell adoption mellan 4-6 procent av den totala invandringen till Sverige, och ända in på 1980-talet utgjorde internationell adoption fortfarande långt över 10 procent av hela den utomvästerländska invandringen. Totalt utgör de

utlandsadopterade runt 10 procent av den första generationens migranter födda utanför västvärlden beroende på ursprungsland och födelseår, och särskilt gäller detta åldrarna 0-49 år som är det åldersspann inom vilket den absoluta majoriteten av de adopterade fortfarande befinner sig.⁸ Bland vissa utomvästerländska invandrargrupper har mellan 5-90 procent av populationen ankommit till landet för just internationell adoption. För Chile, Peru, Bangladesh och Thailand gäller enligt SCBs migrationsstatistik att mellan 5-7 procent av hela gruppen födda i dessa ursprungsländer och boendes permanent och legalt i Sverige är adopterade, för Etiopien och Vietnam 10 procent, för Taiwan, Liberia, Brasilien och Bolivia 15 procent, för Kina 20 procent, för Ecuador 25 procent, för Indonesien och Nepal 40 procent, för Indien och Guatemala 50 procent, för Colombia och Sri Lanka 60 procent, och för Sydkorea hela 90 procent. På grund av den oproportionerligt stora adoptionen från just Korea, är ”personer födda i Korea” också den kategori utlandsfödda där det finns absolut flest andel svenska medborgare – över 95 procent, medan andra stora adoptionsländer som ”personer födda i Colombia” också har en mycket hög andel svenska medborgare.

Uppemot hälften av de internationellt adopterade anlände till Sverige mellan åren 1975-86, och tillsammans utgör de adopterade födda i Korea, Indien och Colombia nästan hälften av den utlandsadopterade befolkningen. De viktigaste ursprungsländerna som finns representerade är förutom tidigare nämnda Korea (10 000), Indien (7000), Colombia (5400), Sri Lanka (3500), Kina (3000), Chile (2200), Thailand (2000), Vietnam (1600) och Etiopien och Eritrea (1100), och uppdelat på kontinenter utgör Asien 60 procent (ca 30 000 adopterade), Nord- och Sydamerika 23 procent (ca 10 500), Europa 13 procent (ca 6500), Afrika 4 procent (ca 2000) och Australien och Oceanien 1 procent (ca 100). Av de adopterade är kring 55-60 procent kvinnor och 40-45 procent män, och år 2000 var enligt SCB 62 procent kvinnor och 38 procent män av samtliga utlandsadopterade över 25 år, och av dessa var 51 procent av kvinnorna och 29 procent av männen födda i Korea, vilket återspeglar den kraftiga dominansen av de så kallade ”Koreabarnen” under 1960- och 70-talen och vilka oftast var just flickor (Rooth 2001). År 2006 var enligt SCB annars Kina det vanligaste födelselandet bland de utlandsadopterade som var mellan 0-14 år gamla, och Indien för de som var mellan 15-29 år, medan Korea dominerade åldersgruppen 30-44 år (Bernhardt & Klintefelt 2007). De internationellt adopterande föräldrarna slutligen kännetecknas av en hög andel tillhörande socialgrupp 1, och en låg andel tillhörande socialgrupp 3 med avseende på utbildnings- och inkomstnivå.⁹ Enligt en

Högskoleverket-rapport från 2001 tillhör 39 procent av adoptivföräldrarna till de utlandsadopterade socialgrupp 1 att jämföras med 20 procent i totalbefolkningen, 49,8 procent socialgrupp 2 att jämföras med 48,2 procent, samt 10,9 procent socialgrupp 3 att jämföras med 29,5 procent (Reuterberg & Hansen 2001).¹⁰

---

¹ Under perioden 1918-2007 har totalt 85 000 adoptioner av personer födda i Sverige genomförts, men denna siffra inbegriper också släkting-, styvbarns- och fosterbarnsadoptioner, vilka sedan slutet av 1960-talet står för den absoluta majoriteten av alla inhemska adoptioner.

² I svenska och nordiska sammanhang hade en liknande praxis kallad *ätteledning* existerat under vikingatiden, vilken tas upp och regleras i exempelvis Östgötalagen.

³ Mellan 1946-99 har mellan 350-400 000 utlandsfödda barn adopterats till USA.

⁴ Korea dominerade som ursprungsland ensamt den internationella adoptionsverksamheten på global nivå mellan åren 1963-94, och uppskattas med 160-200 000 utlandsadoptioner bakom sig ha stått för upp till en tredjedel av det totala antalet internationellt adopterade på jorden mellan 1946-99.

⁵ Med Tredje världen menas här Asien, Sydamerika och Afrika som i fallande ordning är de ursprungskontinenter som dominerat det internationella adoptionsområdet ända sedan dess uppkomst på 1950-talet. Även inom den före detta Andra världen, Ryssland och det postkommunistiska Öst- och Centraleuropa, vilken blev engagerad i verksamheten i egenskap av ursprungsländer från och med 1990-talet, uppstår numera regelbundet hetsiga debatter rörande internationell adoptions vara eller icke-vara.

⁶ Bland de mer välkända titlarna skrivna av adoptivföräldrar kan nämnas Madeleine Kats *Vänta adoptivbarn* (1981), Petter Lidbecks *Linnea från Yuijang* (1997) och Kerstin Weigls *Längtgansbarnen* (2004). På adopteradesidan kan nämnas Astrid Trotzigs *Blod är tjockare än vatten* från 1996 och den av Trotzig och Sofia French redigerade antologin *Hitta hem* från 2003.

⁷ Färöarna är den region inom Norden som idag statistiskt adopterar ojämförligt mest i relation till den infödda befolkningen. Den av skandinavierättlingar dominerade amerikanska delstaten Minnesota anses annars allmänt vara den region inom västvärlden som adopterat mest internationellt i förhållande till sin folkmängd, medan den välmående spanska regionen Katalonien just nu räknas som samtidens mest adopterande region i proportion till den inhemska befolkningen.

⁸ Beräknat på cirka 40 000 utomvästländska adopterade enligt Myndigheten för internationella adoptionsfrågors adoptionsstatistik, och bland annat exkluderande 4300 adopterade från Finland, 2000 från Polen, 1000 från Tyskland respektive Ryssland, runt 400 vardera från Danmark och Norge, 350 från före detta Jugoslavien, 200 från Ungern, 170 från USA, och 100 vardera från England och Österrike, även om en hög andel av dessa inom västvärlden födda adopterade med stor sannolikhet tillhör olika minoriteter såsom romer, judar, slavättlingar och olika ursprungsbefolkningar, eller är blandade barn med icke-vita fäder såsom amerikanska ockupationstrupper och franska eller brittiska kolonialtrupper.

⁹ Det är i första hand just i Sverige och i de övriga skandinaviska länderna som en relativt stor andel socialgrupp 3-familjer har adopterat internationellt, samtidigt som underrepresentationen ändå är mycket kraftig: i andra västländer såsom Italien, Belgien, Spanien, Frankrike och Schweiz är internationell adoption i praktiken ett i det närmaste rent socialgrupp 1-fenomen.

¹⁰ Ett urval av 131 internationellt adopterande familjer i Stockholmsområdet från åren 1973-75 visade att 51 procent tillhörde socialgrupp 1, 40 procent socialgrupp 2 och endast 9 procent socialgrupp 3 (Lindgren 2006: 191).